

Luiza Valenzuela

BAŞQA SİLAHLAR
VƏ DİGƏR SİYASİ HEKAYƏLƏR

Luiza Valenzuela

**BAŞQA SİLAHLAR
VƏ DİGƏR SİYASİ HEKAYƏLƏR**

qanun nəşriyyatı

Luisa Valenzuela

**CAMBIO DE ARMAS
Y OTROS CUENTOS POLÍTICOS**

Sosial-siyasi vəziyyəti, cəmiyyətdəki nöqsanları, ictimai həyatdakı qüsurları özünəxas üslubda tənqid edən bu hekayələrdə, müəllifin eksperimental üslubu və feminist mövqeyi daha çox diqqət çəkir. Daha çox qısa hekayələri ilə tanınan yazar Luiza Valenzuela 1970-ci illərdə mövcud olan Argentinadakı diktaturaya, hərbi xuntaya qarşı etirazını, qəzəbini bu hekayələrdə əks etdirir. Kitabda toplanan hekayələr həm mövzusunə, həm ötürdüyü mesajə, həm də üslubi keyfiyyətlərinə görə olduqca təsirlidir.

Bu kitab siyasi terror, işgəncə, repressiya və sadaladıqlarımızın insan həyatına təsiri haqqındadır. Müəllif siyasət, nüfuz, qorxularımızın seks və ölümlə əlaqəsinə diqqət çəkir.

Diktatura dövrünün təşvişli günləri, demokratiya və ədalət uğrunda mübarizə, insanların sevgi haqqında maraqlı düşüncələri bu hekayələrin ana xəttini təşkil edir.

Luisa Valenzuela **CAMBIO DE ARMAS
Y OTROS CUENTOS POLÍTICOS**

Luiza Valenzuela **BAŞQA SİLAHLAR
VƏ DİGƏR SİYASİ HEKAYƏLƏR**

Bakı, Qanun Nəşriyyatı, 2023, 176 səh.

Ölçü: 130x200 mm

Cild: yumşaq

Çapa imzalandı: 27.11.2023

İspan dilindən

tərcümə edən: Aytən Əliyeva

Redaktor: Cəlil Cavanşir

Korrektor: Bəsti Məmmədova

Mətn dizaynı: Rəhilə Şamilqızı

Qapaq dizaynı: Rafael Qasım

Qanun Nəşriyyatı

İstanbul Copyright Awards-ın qalibi

Bakı, AZ 1102, Tbilisi pros., 76

Tel: (+994 12) 431-16-62; 431-38-18

Mobil: (+994 55) 212-42-37

e-mail: info@qanun.az

www.qanun.az

www.fb.com/Qanunpublishing

www.instagram.com/Qanunpublishing

ISBN 978-9952-38-842-8

© Qanun Nəşriyyatı, 2023

© 2015, Luisa Valenzuela “Obra editada en el marco del Programa Sur de Apoyo a las Traducciones del Ministerio de Relaciones Exteriores, Comercio Internacional y Culto de la República Argentina”.

“Əsər Argentina Respublikasının Xarici İşlər, Beynəlxalq Ticarət və Etiqad Nazirliyinin Tərcümələrə Dəstək üzrə Cənub (Sur) Proqramı çərçivəsində işlənib-hazırlanmışdır”.

Bu kitabın Azərbaycan dilinə tərcümə və yayım hüquqları “Qanun Nəşriyyatı”na məxsusdur. Kitabın təkrar və hissə-hissə nəşri “Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa ziddir.

Böyük qadın izdihamı, qadın pıçıltısı, intəhasız sahənin uğultusu və jandarmların iti uclu nizə kimi qabırğalara, qulaqlara, ağıza tuş gələ biləcək əmrlərini səksəkə ilə gözləyən qəlblərin fəryadı, mirvari boyunbağı əvəzinə boyunlarına keçirilən boyunduruqlar, kəndirlər, sarıman sarğılar, cındalar, qaba yundan şallar.

Susana Romano Sued
“Procedimiento¹. Memoria de La Perla y La Rivera”

¹ Post-diktatura kontekstində 2007-ci ildə Susana Romanonun müəllifi olduğu "Procedimiento. Memoria de La Perla y La Ribera" o dövrdə nəşr olunmuş romanlar arasında ən əhəmiyyətli kitablardan biridir. Əsər son mülki-hərbi diktatura dövründə (1976-83) Argentina konslaqerlərindəki (həbs düşərgələrində) həyatı təsvir edir. Təhkiyə və poeziyanı qarışdırmaq bacarığından istifadə etməklə müəllif hökumətin həyata keçirdiyi repressiya və siyasi zorakılıqdan strateji istifadəni təsvir və təqdim edən sözlərlə öz ağırlı təcrübəsindən qaynaqlanan şahid ifadələrini çatdırır.

ÖN SÖZ FOREWORD

Həyatımıza davam edərkən bir gün ayaq saxlayıb geriyə baxanda qarşımızda canlanan mənzərə bizi heyrətə salır. Roman və hekayə toplularından ibarət nəşr olunmuş iyirmi (2015) beş kitabımdan “siyasi” adlandırma biləcəyimiz bəzi hekayələri seçirəm. Bu hekayələr təxəyyülümün məhsuludur və bunlar sayəsində əlli il ərzində dövlətçiliyimizin keşməkeşli, təlatümlərlə dolu tarixinin bir çox məqamlarını üzə çıxara, onlara güzgü tuta bildim və gizlinlərə işıq tutmaq üçün bacardığım qədər çalışdım. Borxes və onun kimi “incəsənət naminə incəsənət” devizini rəhbər tutan və siyasəti əsl ədəbiyyatın böyük düşməni hesab edən digər yazıçıların yanında böyüsəm də, dibi görünməyən o hədsiz təlatümlü sulara baş vurdum.

İş elə gətirdi ki, sonralar vəziyyət də bunu tələb etdi.

Çünki mənim üçün ədəbiyyat bütün sualları düzgün cavablandıran və şübhələri tamamilə aradan qaldıran güclü vasitədir.

Siyasi mövzuya ilk addımı proselərin baş verdiyi bir vaxtda, yəni 1966–67-ci illərdə yazdığım “Özünü aslandan qoru” romanımla atdım. Buna baxmayaraq, çapına yalnız 2012-ci ildə icazə verməyə cürət etdim. Halbuki siyasi mövzuda yazdığım sonrakı əsərlərimlə müqayisədə bu əsərdə siyasi ruh daha zəif idi.

Buna görə də anlayıram ki, ilk təcrübəm hesab etdiyim "Bunada qəribə şeylər baş verir" əsəri güclü təsir qüvvəsinə malik olub. Hekayələrdən ibarət kitabı 1974-cü ilin sentyabrında Buenos-Ayresin müxtəlif kafelərində "Triple A." terror təşkilatının geniş fəaliyyət göstərdiyi zaman, bir ayın içində tələm-tələsik qələmə almışam. Təqiblərin baş verdiyi və "Yaşıl şahin"lərin əhalini dəhşətdə saxladığı vaxtda havada pərvaz edən sözləri, insanların vahiməsini, təlaşını nəql edə bilmək üçün hekayələrə yeri gələndə yumor və qrotesk üslub qatırdım. Bu hekayə hal-hazırkı topluda eyni adla yer alıb.

İlana və İrvinq Howe "Qısa hekayələr" (1982) adlı antologiyasına daxil edilmiş və bununla da, dünyanın bir çox antologiyalarında yer almış "Senzuraçılar" da yerli senzuraya görə digər əsərlərim kimi əvvəlcə ingilis, daha sonra ispan dilində işıq üzü görmüşdür. 1983-cü ildə "Qartalların yaşadığı yerdə" kitabımda yer almışdır.

Argentinaya demokratiya qayıtsa da, heç bir redaktor cəsarət edərək diktaturanın qızgın çağında işgəncələr, repressiyalar haqqında yazdığım və üstəlik, erotik məqamlara xüsusi yer verdiyim "Başqa silahlar" əsərimi dərc etmədi. 1979-cu ildə Nyu-Yorkda məskunlaşana qədər əsəri kiməsə göstərməyə cürət etmədim. O vaxtlar ispan ruhunu yalnız Meksikaya tez-tez səfərlər etməklə hiss edə bilirdim.

Həmişə böyük heyranlıq və minnətlə xatırlayacağım Qustavo Sains o zamanlar Meksikada pulsuz yayılan "La Semana de Bellas Artes" adlı kiçik həcmli mədəniyyət jurnalına rəhbərlik edirdi. Sonralar kitabıma ad olaraq seçdiyim "Başqa silahlar" əsərimdən vəcdə gələrək jurnalının bir sayını "Luisa Valensuela kimdir?" başlığı altında nəşr etdirdi. Lakin son anda yuxarıdan verilmiş əmrlə "Başqa silahları" dəyişdirmək məcburiyyətində qal-

dı və 21 yanvar 1981-ci il sayı bu mövzuda müxtəlif müəlliflərin tənqidləri ilə “Burada qəribə şeylər baş verir” kitabımdakı “Saf ürək” hekayəsini dərc etdi. Bu əsər də tənqid atasına tutulur, amma o qədər də deyil.

“Başqa silahlar” əsəri ispan dilində ilk dəfə 1982-ci ildə ABŞ-da “Ediciones del Norte” və Meksikada “Martin Casillas Editores” nəşriyyatı tərəfindən işıq üzü gördü. Müxtəlif dillərə tərcümə edilmiş əsər, nəhayət, Argentinada 2004-cü ildə Leonora Djament və Silvia Hopenhayn fəaliyyətlərinin parlaq dövrlərində “Editorial Norma” nəşriyyatı sayəsində tanındı.

Nəhayət, sonda – hazırkı antologiyada sıra etibarilə ortadadır – növbəti kitabıma ad olaraq istifadə edə biləcəyim “Simmetriya” hekayəsi gəlir. Bu hekayəni demokratiya dövründə qələmə almışam. Hekayənin özülündə itkin düşmüş şəxslər üzrə Milli Komissiyanın apardığı çoxsaylı məhkəmə işləri (ürək ağrısı ilə bildirsəm də) dayanır və “Başqa silahları” yazarkən mübaliğə etdiyimi düşündüyüm bəzi məqamların haqlı olduğu ortaya çıxır.

Nə qədər qəribə görünsə də, ölkəmizdə (yəni mənim ölkəm və demək olar ki, roman hesab olunan hekayənin yazıldığı ölkədə) ilk dəfə 1993-cü ildə nəşr olunan (senzura qoyulmuş əsərin yazıldığı vaxt və tam toplu şəkildə nəşr edildiyi vaxt fərqlidir) bu kitab özündə keçmiş diktaturanın dəhşətlərini ehtiva etsə də, tənqidçilər bu haqda bir kəlmə belə yazmırlar.

Argentinalı tənqidçilərə fantastikanın müsibətlərə güzgü tuta bildiyini qəbul etdirmək uzun illər çəkdi. Xüsusən bunu qələmə alan qadındırsa iş daha da çətinləşir. Hazırda, hər şeyin ədəbiyyat tərəfindən deyil (onun vəzifəsi olmadığına görə), ədalət məhkəməsi tərəfindən mühakimə olunduğu dövrdə onların uzun müddət bunu qəbul etməməyinin səbəblərini təhlil etmək yerinə düşərdi. Çünki

ədəbiyyatın bu janrı Pallas Afinanın Meduzaya qarşı çıxma bilmək üçün Perseyə verdiyi qalxan kimi olub və olmaqda davam edir.

“Edisiones Kolihue” nəşriyyatından bir neçə ay əvvəl məni taparaq bu hekayələrin yenidən həyata qayıtmasına vəsilə olan Fabian Narvaja və Emiliano De Bin və yaradıcılığı, istedadı, heyrətamiz təşkilatçılıq qabiliyyəti ilə “Luisa Valensuela gecəsi”ni ərsəyə gətirən İrene Chikiar öz təşəkkürümü bildirirəm. Bu heyrətamiz antologiya haqqında az da olsa, məlumat verdiyimi düşünürəm.

Luisa Valensuela

BAŞQA SİLAHLAR

DÖRDÜNCÜ VERSİYA

I

Bu barədə xeyli yazmışam. Tarixin bu dövrünü sətirlərə tökdükcə insanı qəhər boğur, sarsılır. Ətrafa səpələnmiş bu kağızları dönə-dönə oxuyuram. Bəzən düşüncələrim öz-özünə yerlərini tutur. Çox sayda mülahizələrlə qarşılaşıram. Onları təhlil etdikcə təkzib edirəm, müşküldən çıxmaq üçün qəlbimdə tüğyan edən hisslərlə ora-burasını düzəldərək onları lazımı yerə qoymağa çalışıram. Bu yazımla müsibətləri yaddaşlara elə həkk etmək istəyirəm ki, heç vaxt unudulmasın və təkrarlanmasın. Nəyin bahasına olursa-olsun onlar haqqında yazmalıyam. Bəs bəhs etmək istədiyim o insanlar kimlərdir? Onlar artıq özü olmaqdan çıxmış və həyatlarının başqa mərhələsinə keçmiş varlıqlardır.

Bu müsibətlər həmin dövrdə məni də cənginə aldığına görə yadıma düşdükcə boğuluram. İndi də bir qalaq kağız və saxtalaşdırılmış insan taleləri arasında itib-batdıqca nəfəsim tənqiyyir. İlk növbədə, əsas şərtlərdən biri xəyali Ramon əmi ilə doğmalaşmaqdır. Yazıların birində yalan-doğru belə deyilir:

Xanımlar və cənablar, bu baş verənlər adi hadisə olmaqdan çıxıb əməlli-başlı əlbəyaxa döyüşə çevrilib. Mən Bellayam, si-

masını itirmiş biriyəm. Axı insan özünü nə qədər tanıya bilər? Güzgüyə ötürü nəzər salarkən özümüzdə görsək də, kim olduğumuzu bilmirik, öz əksimizə baxarkən tapa bilmədiyimizi beynimizdəki xaosda axtarıq, ancaq yenə də tapa bilmirik. Biz bədbəxtlər həyatımızın hər anında özümüzdə o axmaq sualı təkrarlayırıq: Biz yolun harasındaydıq? Daha doğrusu, bu həyatda kiminsə bəxtinə çox, kiminsə az düşən və varlığımızı şərtləndirən zaman və məkan kəsişməmizi tale yolumuzun hansı döngəsində sarsılmaz hala gətirəcəyik. Bizi silkələyən, iynə üstündə oturdan həyat – daha doğrusu, bizə ayrılan zaman su kimi axıb gedir.

Həyatda sağ qala bilmək üçün hər dəfə nəyisə dəyişmək. Artıq üçüncü dəfədir ki, xronikamda baş qəhrəmanımın adı Belladır¹ (Bel-la tələffüz edin) və bu dəfə də təhkiyəçi anonim olaraq qalır, lakin bəzən hadisələr baş qəhrəmanın, bəzən isə mənim dilimdən nəql edilir.

Hansısa məqamda isə yollarımız kəsişir, hərdən biz fantastik qəhrəmanıma çevrilirik, hərdən isə o, bizim içimizdə məskunlaşaraq nağıl edəcəyimiz təhkiyənin əsas tərkib hissəsinə çevrilir. Yazdıqlarımız təhkiyədən daha çox dəvət məktubuna bənzəyəcək. Mənzil başına çatmalı olan dəvətnaməyə.

Həyatın çətinliklərinə sinə gərmiş, gözəllər gözəli Bella Luqosinin qardaşı nəvəsidir. Görünüşcə gümrah insan təsiri bağışlayan Bella evində oturub nəyi gözlədiyini dəqiq bilməsə də, nəyisə gözləyir: – Bəlkə, hafizəsindən silinmiş birinin qayıtmasını, bəlkə də, yolda itirdiyi bir sevgini. Çoxdandır gözlədiyi rolu oynamağa hazırlaşan aktrisasayağı dırnaqlarını yeyələyirdi.

¹ İspan dilində “bella” “gözəl” mənasını verir. Fonetik qaydalara əsasən [Beya] tələffüz olunsada, müəllif [Bella] tələffüzünü qeyd edir.